

██████████

.

УНИВЕРЗИТЕТ У КРАГУЈЕВЦУ
ФАКУЛТЕТ ПЕДАГОШКИХ НАУКА У ЈАГОДИНИ

Посебна издања
Научни скупови, књ. 15

КЊИЖЕВНОСТ ЗА ДЕЦУ
И ОМЛАДИНУ
– НАУКА И НАСТАВА

Јагодина, 2012.

Универзитет у Крагујевцу
Факултет педагошких наука у Јагодини

Посебна издања
НАУЧНИ СКУПОВИ
Књига 15

КЊИЖЕВНОСТ ЗА ДЕЦУ И ОМЛАДИНУ – НАУКА И НАСТАВА

ЗБОРНИК РАДОВА СА НАУЧНОГ СКУПА
(Јагодина, 6. април 2012)

НАУЧНИ СКУП
КЊИЖЕВНОСТ ЗА ДЕЦУ И ОМЛАДИНУ – НАУКА И НАСТАВА

Посебна издања, књ. 15

Издавач
Факултет педагошких наука у Јагодини
Милана Мијалковића 14, Јагодина

Одржавање скупа и објављивање овог Зборника подржало је
Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије

За издавача
Проф. мр Сретко Дивљан

Уредници
Проф. др Виолета Јовановић, проф. др Тиодор Росић

Рецензенти
Проф. др Милош Ковачевић, проф. др Тиодор Росић,
проф. др Виолета Јовановић, доц. др Илијана Чутура

Лектура и коректура
МА Маја Димитријевић

Превод на енглески језик
МА Дијана Андрејић

Технички уредник и компјутерски слој
Радомир Ивановић

Штампа
Сквер, Крагујевац
Тираж: 300

На насловној страни
Милорад Бата Михаиловић: „Српска прича“, 1989. год., комбинована техника

Програмски одбор
Проф. др Виолета Јовановић (Факултет педагошких наука у Јагодини),
доц. др Илијана Чутура (Факултет педагошких наука у Јагодини),
проф. др Милош Ковачевић (Филолошки факултет у Београду),
проф. др Тиодор Росић (Факултет педагошких наука у Јагодини),
проф. др Миланка Бабић (Филозофски факултет на Палама)

ISBN 978-86-7604-085-8

САДРЖАЈ

Теоdorf Росић, ПРЕДГОВОР 4

:

Милош М. Ковачевић, ЈЕЗИК И СТИЛ РАДОВИЋЕВИХ ДРАМСКИХ
ТЕКСТОВА ЗА ДЕЦУ 11

Радос Д. Симић, Јелена Р. Јовановић Симић, МИРИСИ И БОЈЕ У „ДОЛИНИ
ТОРГОВАНА“ 33

Милентије М. Ђорђевић, КРИЗА ЧИТАЊА И РАЗВИЈАЊЕ ЧИТАЛАЧКИХ
ИНТЕРЕСОВАЊА УЧЕНИКА МЛАЂЕГ ШКОЛСКОГ УЗРАСТА 39

Милосав М. Савић, РЕАЛИСТИЧКИ МАГИЗАМ У БАЈКАМА ИЛИЈЕ
ЗУКИЋЕВИЋА 49

II

Јованка Ј. Радић, О СЛЕДУ ЗАМЕНИЧКИХ ЈЕДИНИЦА У ОНТОГЕНЕЗИ 57

Veran J. Stanojević, NEKI ASPEKI TEMPORALNOSTI I REFERENCIJALNOSTI
U DODEOVOJ PRIČI „KOZA G. SEGENA“ 67

Тијана В. Ашић, Милана Л. Додиг, ЈЕЗИЧКЕ ИНОВАЦИЈЕ У САВРЕМЕНОЈ
КЊИЖЕВНОСТИ ЗА ДЕЦУ: ЦЕРОНИМО СТИЛТОН И ШТРУМПФОВИ 79

Милка В. Николић, СЛОЈ ЈЕДИНИЦА ЗВУЧАЊА И ЈЕДИНИЦА ЗНАЧЕЊА
У ПОЕТИЦИ ПРОЗЕ ЗА ДЕЦУ МИРЈАНЕ СТЕФАНОВИЋ (СТИЛЕМАТИЧКИ
ПОСТУПЦИ) 91

Јелена М. Стевановић, ЛЕКСИЧКА СРЕДСТВА СТИЛИЗАЦИЈЕ У ДЕЛУ
ДОЖИВЉАЈИ НИКОЛЕТИНЕ БУРСАЋА БРАНКА ЂОПИЋА 105

Марина В. Кебара, ЈЕЗИЧКЕ АНТИНОМИЈЕ У ДЕЧЈЕМ СТВАРАЛАШТВУ
И СТВАРАЛАШТВУ ЗА ДЕЦУ – ПСИХОЛИНГВИСТИЧКИ ПРИСТУП 119

Јелена Љ. Спасић, КЕНИНГ У КЊИЖЕВНОСТИ ЗА ДЕЦУ 139

Ivana R. Ćirković-Miladinović, Tijana J. Dabić, Radmila R. Suzić, THE ROLE OF CHILDREN'S LITERATURE IN TEACHING OF ENGLISH TO YOUNG LEARNERS 161

Милица М. Радуловић, ЈЕЗИК У САВРЕМЕНОМ РОМАНУ ЗА ДЕЦУ 171

Marija V. Đorđević, SRPSKA GLAGOLSKA VREMENA KAO EKVIVALENTI FRANCUSKOG IMPERFEKTA U ROMANU *LJUBAVNA SABOTAŽA* AMELI NOTOMB 179

III

Дијана Љ. Вучковић, ЧИТАЛАЧКА ИНТЕРЕСОВАЊА УЧЕНИКА ПЕТОГ РАЗРЕДА ОСНОВНЕ ШКОЛЕ 195

Далиборка С. Пурић, УЧИТЕЉ И ЧИТАЛАЧКА ИНТЕРЕСОВАЊА УЧЕНИКА МЛАЂЕГ ШКОЛСКОГ УЗРАСТА 213

Зона В. Мркаљ, ДЕЧАК У ОДРАСТАЊУ КАО ТИПСКИ ЈУНАК У КЊИЖЕВНИМ ТЕКСТОВИМА ЗА МЛАЂЕ РАЗРЕДЕ 229

Зорица В. Цветановић, Јелена М. Радојичић, ЗАИНТЕРЕСОВАНOST УЧЕНИКА ЗА ЧИТАЊЕ БАСНИ У МЛАЂИМ РАЗРЕДИМА ОСНОВНЕ ШКОЛЕ 237

Снежана П. Марковић, НОВИЈА ИСТРАЖИВАЊА ЧИТАЛАЧКИХ ИНТЕРЕСОВАЊА И НАВИКА УЧЕНИКА РАЗРЕДНЕ НАСТАВЕ 249

Драгана Р. Гавриловић-Обрадовић, ДЕЧЈИ НЕСПОРАЗУМ СА АНТИЋЕВИМ „НЕСПОРАЗУМОМ“ 263

Ана М. Вујовић, МАЛИ НИКОЛА РЕНЕА ГОСИНИЈА – ТРАДИЦИОНАЛАН ИЛИ МОДЕРАН ЈУНАК? 271

Маја М. Димитријевић, ДЕЦА-ЈУНАЦИ У ПРИЧАМА СВЕТЛАНЕ ВЕЛМАР-ЈАНКОВИЋ 281

Jasmina M. Ahmetagić, USAMLJENICI U ROMANU-BAJCI MIHAELA ENDEA 289

Вера М. Савић, РАЗВИЈАЊЕ ВЕШТИНЕ ЧИТАЊА НА ЕНГЛЕСКОМ ЈЕЗИКУ НА МЛАЂЕМ УЗРАСТУ 299

Ана М. Марковић, „ДЕЦА КОЈА СЕ НИЧЕГА НЕ ПЛАШЕ“ У СРПСКИМ НАРОДНИМ БАЈКАМА 317

IV

Сретко О. Дивљан, ДРАМСКЕ ИГРЕ – ДРАМАТИЗАЦИЈА БАСНЕ 333

Бранко С. Ристић, ФИЛОЗОФИЈА У БАЈКАМА ТИОДОРА РОСИЋА 345

Слађана М. Миленковић, ЖЕНИДБА СА ПРЕПРЕКАМА – РОМАН-БАЈКА ТИОДОРА РОСИЋА *ЗЛАТНА ГОРА* 351

- Јованка Д. Денкова, Махмут И. Челик, КОЛОДИЕВСКИ ТИП НА ФАНТАСТИК
ВО МАКЕДОНСКАТА ЛИТЕРАТУРА ЗА ДЕЦА (361)
- Махмут И. Челик, Јованка Д. Денкова, ПОЕТСКОТО ВО КНИГАТА РАСКАЗИ
„ПОЛСКИ ЦВЕТ“ ОД ШУКРИ РАМО (367)
- Ненад Р. Кебара, АФЕКТИВНА ПРОТИВРЕЧНОСТ ЖАНРА – „КРВАВА
БАЈКА“ ДЕСАНКЕ МАКСИМОВИЋ 375
- Тиодор Р. Росић, ВРЕМЕ И ПРОСТОР У ПРИЧАМА МИЛЕТЕ ЈАКШИЋА 389
- Светлана С. Калезић-Радонић, НОВИ ПОЕТСКИ ГЛАСОВИ У ЦРНОГОРСКОЈ
КЊИЖЕВНОСТИ ЗА ДЕЦУ И ОМЛАДИНУ 399
- Ивана М. Милић, УЛОГА БРОЈАЛИЦА У МУЗИЧКОМ РАЗВОЈУ ДЕЦЕ
ПРЕДШКОЛСКОГ И МЛАЂЕГ ШКОЛСКОГ УЗРАСТА 407
- Наташа М. Вукићевић, ПОЕЗИЈА И МУЗИКА – ЕЛЕМЕНТИ ПЕСМЕ
У НАСТАВИ МУЗИЧКЕ КУЛТУРЕ 415
- Сандра Р. Милановић, Весна В. Миленковић, ДРАМАТИЗАЦИЈА ДРАМСКОГ
ДЕЛА „А ЗАШТО ОН ВЕЖБА“ У НАСТАВИ ФИЗИЧКОГ ВАСПИТАЊА 427
- V
- Миомир Милинковић, ЗАВИЧАЈНЕ БОЈЕ У ПОЕЗИЈИ ДОБРИЦЕ ЕРИЋА 439
- Стана Љ. Смиљковић, ПЕЈЗАЖ И ЧОВЕК У ПЕСМАМА ДОБРИЦЕ ЕРИЋА 449
- Виолета П. Јовановић, *САН ГРУЖАНСКЕ ЛЕТЊЕ НОЋИ* ДОБРИЦЕ ЕРИЋА
– ЛИРСКИ РОМАН ЗА ДЕЧАКЕ 455
- Илијана Р. Чутура, КОМУНИКАЦИЈСКЕ ЗАГОНЕТКЕ ЕРИЋЕВЕ „ВЕЛИКЕ
ПЕСМЕ О ЈЕДНОМ МАЛОМ ЈАГЊЕТУ“ 463
- Буба Д. Стојановић, ПОЕЗИЈА ДОБРИЦЕ ЕРИЋА
– ОДА ДЕТИЊСТВУ, ПРИРОДИ, ЉУБАВИ, ЛЕПОТИ И ЗАВИЧАЈУ 473
- Светлана С. Ђурчић, ЛИРСКИ ХЕРБАРИЈУМ 481

Махмут Челик¹
Универзитет „Гоце Делчев“
Филолошки факултет

Јованка Денкова²
Универзитет „Гоце Делчев“
Филолошки факултет

ПОЕТСКОТО ВО КНИГАТА РАСКАЗИ „ПОЛСКИ ЦВЕТ“ ОД ШУКРИ РАМО

Апстракт: Во овој труд се прави само скроман обид за истакнување на поетското во прозните остварувања на Шукри Рамо. Посебно е значајна токму поетската компонента во неговите раскази за деца, во кои мошне тешко се распознаваат границите на поетското и стандардно прозното. Мошне разнообразното, иако не и обемно творештво на Шукри Рамо, допрва ги очекува своите истражувачи и вреднувачи со надеж дека овој труд ќе биде сфатен само како потсетување за истражувачите на творештвото на Шукри Рамо и воопшто на литературата на турската заедница во Република Македонија.

Клучни зборови: раскази за деца, турска книжевност за деца.

Од сите три книги раскази на Шукри Рамо, „Полски цвет“, издадена во 1969 година, „Зелено село“, издадена во 1972 година и „Од пламен до ѕвезди“ издадена во 1978 година само првата книга е наменета за децата, иако постојат раскази и во другите веќе спомнати две книги, исто така, наменети за најмладите читатели.

„Полски цвет“ е објавена во рамките на библиотеката „Севинч“ при издавачката куќа „Нова Македонија“ во 1969 година. И самиот факт дека се објавени во рамките на списанието „Севинч“, говори оти нејзините раскази се наменети за децата од горните одделенија на училиштата со турски наставен јазик во Република Македонија.

Книгата носи наслов според еден од најдобрите раскази во истата. Книгата има 79 страни и содржи вкупно 19 раскази. Има четириаголна форма, чија што широчина е 14, а должина 20 см. Заедничка тема на сите раскази во книгата „Полски цвет“ е војната, со нејзините крвави сцени и траги. На крајот е поместена куса био-библиографска белешка, во која, меѓу другото, се вели дека во оваа книга се поместени раскази посветени на другарите на авторот од училишните клупи и војната. Заради значењето што книгата го

¹ mahmut.celik@ugd.edu.mk

² jovanka.denkova@ugd.edu.mk

има воопшто во литературата за деца на првата повоена генерација турски писатели во Република Македонија, накусо ќе ги анализираме сите поместени раскази во истата.

Првиот расказ е насловен со „Еден зимски ден“. Двајца школски другари поаѓаат по дрва в шума. Среде снежната планина тие најмногу се плашат од волци. Особено кога едниот од нив мора дел од насечените дрва да ги однесе в град, а другиот да ги чува останатите дрва во шума. Најпосле, по толку страв, двајцата другари се враќаат дома и ноќта ја минуваат во топла одаја. Иако уморни, двајцата другари мораат да ги подготват и лекциите за утрешниот ден. Добро е што едниот од нив се снаоѓа, сеќавајќи се оти утрешниот ден, први декември, е слободен заради тоа што истиот се совпаѓа со „Денот на обединувањето“ на Кралска Југославија.

Расказот „Другари“ е со тема од училишните денови на авторот. Ова е разбирливо, затоа што истиот зборува во прво лице и е единственото Турче во своето одделение, во кое повеќето ученици се Македонци и Срби. Главниот јунак во расказот е од сиромашно семејство. Авторот вели дека бил најдобар ученик во своето одделение, седел во третата клупа, при што лево од него седела неговата другарка Невена, а зад него биле неговите другари Јово и Љубиша. Меѓу другарите постоело разбирање и заемна помош. Помошта особено дошла до израз на крајот од учебната година, кога Шакир своите веќе решени тешки задачи по математика, без да биде забележан од наставникот, успеал да им ги подтури на своите другарчиња.

„Утрото при бомбардирањето на градот“ е расказ во која авторот го опишува своето доживување на Шести Април 1941 година, кога германските црни „штуки“ авиони го бомбардирале неговиот роден град (Штип). Глетката е грозоморна: Меѓу пукотници и бомби се слушаат страшни лелеци, викотници и плач. На крајот од расказот присуствуваме на глетка во болницата, каде што авторот е потресен заради ранувањето на неговиот другар Ванчо (Прке) кој по ослободувањето е прогласен за Народен Херој. Низ градот се забележуваат стотици тешко и лесно ранети луѓе...

„Муса пилотот“ е насловот на расказот во кој се зборува за истоименото момче, кое сонувал еден ден да стане пилот, што и се остварува. Го примаат во пилотско училиште, кое Муса го завршува со успех. Меѓутоа, неговите наредбодавачи, служејќи му на окупаторот, не му дозволуваат да лета, туку паѓа во германско ропство. Несудениот пилот Муса на својот другар во фашистичкиот логор му ја открива својата болка: Колку е тешко

да си пилот, а да чмаеш во логор! Најпосле, сојузничките сили се наоѓаат пред вратите на Берлин. Заедно со другите ослободени логораши и Муса се враќа дома. Му се остварува желбата и полетува со својот авион „Ц-49“. Станува Титов пилот.

„Песна за лебот“ е расказ за детето Хасан, кое, на својата седумгодишна возраст, останува без татко. Поради немање услови за школување уште какко дете Хасан мора да се бори за опстанок. Врши разни работи. Посебно тешка е положбата на Хасан и неговата мајка за време на војната, кога дури и лебот се даваше со купони од бугарската окупаторска власт. Така, едно утро, Шакир, кој разботи во муфтиството на градот и има достатно купони за леб, крај фурната го забележува бледото лице на Хасан, па подавајќи му грст купони вели: „Земи леб за себе и својата мајка“. Потоа, Шакир на Хасан му дава и неколку бугарски левови.

„Полски цвет“ е расказот во кој се зборува за партизанскиот командир Џевдет, кого во шега неговите борци го нарекуваат „Полски цвет“ поради тоа што многу ги сака полските цвеќиња. По еден судри со непријателот, тешко ранетата партизанка Назли останува зад единицата, па Џевдет наредува да појдат и да ја спасат. Борците ја наоѓаат тешко ранета, ја носат на носила, но кон зори таа умира. Ја закопуваат, оддавајќи и достојна почит со плотун од пушки. Нејзиниот гроб го украсуваат со свежи полски цвеќиња, при што командирот Џевдет го вади цветот од својот ревер и низ солзи го остава врз гробот на својата храбра соборка Назли. Притоа командирот Џевдет ги изговара следните зборови: „Вечна слава на прекрасниот цвет кој лежи во цветната земја“.

„Ноемвриска вечер“ е расказ кој, може да се каже, оти повеќе е наменет за возрасни. Во него се раскажува за интернирањето на главниот јунак во Бугарија во 1943 година, каде што мора да работи во изградбата на железничката пруга крај Горна Џумаја, на делницата Тодоровци. По тешка и напорна работа низ работниот логор се шири веста оти во Јајце, во Босна, се одржала седница на која е прогласена Титова Југославија. Сите работници на присилна работа се среќни за тоа, надевајќи се оти е дојден крајот и на нивните маки и теглила. Една ноќ, Шакир успева да избега од логорот и да се скрие во планина. Најпосле со помош на бугарскиот капетан Ројалски, Шакир успева да се сокрие во автобусот што кон неговиот роден град го вози шоферот наречен Черкез. По ослободувањето, на адреса на Шакир Рахман во Штип пристигнува поштенска картичка во која добриот капетан Ројалски го кани на гости во својот роден град, Пловдив.

„Смртта на поетот“ е помалку романтична сказна за поетот партизан. Истиот, како тешко ранет го чуваат селани Турци од едно планинско село на Плачковица над Штип, каде за време на војната се наоѓаше и партизанскиот штаб во месноста Бел Камен. Осман и неговиот син Мурат, чувајќи го тешко ранетиот безимен партизан и поет, и самите завршуваат како борци против фашизмот.

Во расказот „Зора со црвено знаме“ се среќаваме со Кенан и Крсто, и двајцата раководители на фронтот, кој се ближи и кон нивниот роден град, Скопје. По четиригодишни крвави борби двајцата пријатели заедно ја споделуваат радоста на слободата. На 13 ноември 1944 година Скопје е слободно. Тоа утро градот се покрива со црвени знамиња и цвеќиња.

„Ученикот на Мето“ е расказ посветен на учителот Мето Чолак од едно село познато по своите јаболка и грозје. Мето својата десна рака ја има загубено во вителот на Втората Светска Војна. По војната станува учител во своето село. Тој еднакво ги сака сите ученици, иако, сепак, покажува повеќе топлина кон ученикот Топал Али, кој едната нога ја има загубено по експлозија на од војната заборавената мина в поле. Таткото на Али Германците го стрелале без каква и да е причина, само за да се одмаздат за свој загубен офицер. Малиот Али уште во прво одделение се истакнува како најдобар ученик. По завршување на основното училиште, со материјална помош на својот учител Мето, се запишува во средно земјоделско училиште, кое го завршува со одличен успех. Потоа добива стипендија за продолжување на студиите по земјоделство во Белград. По успешно завршување на земјоделските студии една година служи војска. По завршување на воениот рок се враќа во своето село. Заедно со својот веќе остарен учител Мето тој се посветува на изградбата на нов лик на селото. За него сите велат – каков учител, таков ученик!

„Деца на Републиката“ е расказ во кој Џумхур од својот татко бара да го дознае значењето на своето име. Таткото му објаснува дека е роден заедно со Републиката, на 29 ноември 1945 година. Во тие денови кога таткото со болка се сеќава на своите загинати другари во војната, е роден синот на кого му го дава името Џумхур, односно Република.

Во солзите радосници што капат од очите на таткото, Џумхур ја создава и чувствува сета болка, но и надеж на својот татко во иднината на земјата, што и него силно го обврзува во животот да биде достоин на својот татко, како и на Републиката.

„Мераклија човек“ е расказ за семејството на опинчарот Ферид. Тие денови семејството очекува писмо од синот Хасан кој се наоѓа на студии во Загреб. Неочекувано на вратата чука поштарот. Синот им јавува дека редовно ги посетува часовите на факултетот, но и активно се занимава со спорт. Хасан, меѓу другото, на своите родители им јавува оти редовно оди на спортски тренинзи, што станува причина за лутината на мајката. Мајката, гневно вели: „Јас го пратив да биде инженер, а тој се метнал на тебе, мераклијата“. По извесно време од Загреб пристигнува ново писмо. Поштарот е пречекан од мајката на Хасан, односно од жената на „мераклијата“ Ферид, која се нарекува Фериде. Поштарот и вели: „Браво, си родила лав, а не само син. Ем добар студент, ем добар спортист.“ Од пликот испаѓа исечок од весник, каде што под фотографијата на спортистот Хасан, пишува: „Студентот на Техничкиот факултет Хасан, на спортски натпревар се здоби со прва награда“. Најпосле, Хасан, враќајќи се на летен одмор, забележува дека неговиот татко како да сака нешто да скрие од него. Притоа, Хасан сфаќајќи ја добро затегнатата состојба во своето семејство, цврсто ги прегрнува и таткото и мајката, па низ насмевка вели: „Да, мојот татко е мераклија, нема што!“

„Судбината на јаболката“ е расказ за семејството на Елмаз. Тој е работник во фабрика, каде мора да се справува со тешки машини. Елмаз има син и ќерка, по име Кадер и Латифе. На роденденот на Кадер доаѓаат сите комшии. Станот на Елмаз се наоѓа близу градскиот парк, каде по цела ноќе се слуша гласна музика од блиските кафеани. Овде, семејството, сепак, живее мошне среќно. На 26 јули 1963 година Скопје е потресено од катастрофалниот земјотрес, кој особено го погодува центарот на градот. Меѓу настрадните е и семејството на Елмаз, заедно со другите скопјани. Од разурнатиот стан на семејството на Елмаз останува само еден единствен траг, а тоа е урамената семејна фотографија закачена за сидот од спалната, кој случајно останал негибнат.

„Пријатели Арслани“ е необична приказна за Арслан, синот на Абдуллах и Мерјем од Мароко, кој во своето рано детство, скитајќи, се оддалечува од родното место. Постепено се приклучува кон група ловци на диви животни низ Африка. Една ноќ ловците поставиле замка во која бил уловен лав, на чиј што врат виделе врзан запис. Ловциите го прочитале следното: „Го бараме нашиот син Арслан“. Вчудоневидените ловци лавот го затвориле во кафез, при што го задолжиле Арслан да го чува. Со време лавот и Арслан станале добри пријатели. Ова отишло дотаму што во една прилика Арслан го пуштил

својот пријател од кафезот да шета наоколу, придружувајќи го небаре јagne. Ловциите се лутеле, но Арслан не им обрнувал внимание на нивните застрашувања оти е опасно да го пушта лавот надвор од кафезот. Двајцата пријатели, лавот и Арслан успеале да избегаат и скитајќи така низ пустина, по долги и тешки незгоди, најпосле втасале во Мароко. Крај една река Арслан го препознал својот татко. Така, двајцата пријатели арслани (лавови) заедно со таткото Абдуллах кренале кон семејната колиба.

„Светот на две различни генерации“, како што покажува и самиот наслов, е расказ за различните сфаќања кај различни генерации. Чичкото на малиот јунак од овој расказ, по смртта со себе ги понесува и сите негови раскажувања. Малиот јунак, растејќи и развивајќи ги своите знаења, на крајот завршува со сознанието, според кое, човекот кој некогаш се плашел од небеските тела веќе ги освојува и плаши истите. Бидејќи, според авторот, додека кај поранешните генерации луѓе надвладувало сфаќањето дека луѓето треба да им служат на небеските тела, денес истите тела ќе им служат на луѓето, а сè, заради напредокот на науката и техниката.

„Војникот Осман“ е расказ во кој се зборува за истоимениот јунак, кој бил главен како говедар во едно село. Тој бил задолжен секое утро на селскиот мегдан да ги собира говедата на целото село и потоа да ги пасе. Кога дошло време за заминување во војска, Осман бил испратен со подароци од сите селани. Служел во тенковска единица во Загреб. Се одликувал со својата дисциплинираност и послушност на претпоставените. Од времето на војникувањето во неговото сеќавање посебно се врежала случката кога во околината на Загреб среде снежна бура спасува едно семејство од сигурна смрт. Заради тоа во своето село и на стари години продолжиле да го нарекуваат „војникот Осман“.

„Мајката со изгореното срце“ е расказ за една мајка и нејзините болни доживувања среде страшна зима. Наеднаш возот во кој патувала со своите деца, запира на мала селска стојка, не можејќи да се пробие низ длабокиот снежен нанос. Притоа, вниманието на патниците е привлечено од детски плач. Цела ноќ мајката едвај успева да го смири своето дете. Дури утринта доаѓа помош и, возот е подготвен за пат. Меѓутоа, уште попродуктен крик од мајката се разнесува наоколу. Истрчуваат луѓе, се наоѓа лекар, но сè било попусто: двете братчиња, Нико и Този, таа ноќ, прегрнати се смрзнале во возот. Избезумената мајка немо гледа во далечини. Таа има скршено и безнадежно срце заради ненадополнливата загуба на своите чеда.

„Несреќната Ајше“ е насловот на претпоследниот расказ во оваа книга. Еден ден малата Ајше добива висока температура. Место да бара помош од лекар таткото со воловска кола ја води во турбето од соседното село. Притоа, таткото, во турбето остава овен. Шејхот од селското теќе ја лекува Ајше со некакви свои лекови и на свој начин. Чичкото на Ајше, откако забележува оти девојчето не оздравува, самоиницијативно ја води кај лекар. Лекарот препишува лекови со кои девојката постепено оздравува и најпосле се исправа на нозе. Подоцна Ајше ја здоболува заб. Болките се неподнесливи, поради што нејзиниот чичко повторно ја води кај заболекар во Скопје. Сè завршува добро, но не и незгодите на Ајше. Тоа лето, работејќи на нива, Ајше била касната од змија. Таткото одново ја повел кај некој селски надрилекар. Но и овој пат нејзиниот чичко сосила ја носи кај лекар спасувајќи и ја ногата од сечење. Ајше оздравува, пораснува и станува убава мома за мажење. Како што се очекувало, таткото се обидел сосила да ја мажи за богат старец. Ајше се разболела и побарала помош од својот чичко Мустафа. Дошло до караница меѓу двајцата браќа. Селскиот шејх застанува на страната на таткото и Ајше сосила била мажена со верски обред. Но од болка, на самата свадба, Ајше паднала во несвест. Свадбата завршила со посмртна молитва.

Последниот расказ „Алјоша“ се случува зимата 1944 година во Радовиш. Под чинарот старицата Назли ги посматрала луѓето наоколу, кога и пристапува млад човек во руска униформа. Тој и рекол оти се вика Алјоша и дека е од Русија, бил заробен од Германците, кои го довеле дури на Балканот, каде бил ослободен од страна на партизаните. Старицата Назли, онака за себе, симпатичниот руски војник го нарекла Алуш, како што се викал и нејзиниот внук кој се борел во редовите на веќе формираната регуларна Југословенска војска. Во оро заедно заиграле русинот Алјоша, Ристо, младата Турчинка Наиле и ромчето Ахмед. Но дошол часот за разделба. Алјоша морал да замине во Штип, додека граѓаните на Радовиш продолжиле со прославата на денот на ослободувањето на својот град.

На крајот од нашиот критички осврт за расказите на Шукри Рамо ќе одбележиме дека овој писател на првата повоена генерација турски писатели во Република Македонија, во повеќето свои раскази уметничкиот израз свесно го жртвува за сметка на идејноста по секоја цена, водејќи се од кругата мисла дека особено литературата за деца,

треба да воспитува во духот на братството и единството, што беше доминантна идејна ориентација, посебно во периодот од првата деценија на Титова Југославија.

Пред да поминеме на критичко-есеистичкиот осврт на Илхами Емин за расказите на Шукри Рамо, да го резимираме нашиот критички осврт на неговите раскази за деца.

Во нив темите се вртат околу Втората Светска Војна, а просторот во кој се одвиваат настаните се селата на Плачковица, населени со турски номадски племиња Јуруци.

Искажувањето на основната идеја авторот го прави спонатано, ненаметливо и без некаков однапред одреден план на дејството и градењето на ликовите. Основната идеја на повеќето настани е љубовта спрема татковината, така што сите фабули, односно содржини оваа љубов ја имаат небаре свој стожер. Логично кон истата љубов се надоврзува и љубовта спрема природата. Тука се, главно ликовите на дедовци, за кои авторот негува посебна љубов, а потоа синовите и внуците.

Кај Шукри Рамо секогаш постојат добри и лоши луѓе, при што, задолжително победуваат добрите.

Настаните се компонирани во рамките на одделни вистини за селото. Најчесто тоа се застарени и надживеани односи, обичаи и навики, над кои авторот сожалува, но постојат и некоои обичаи кон кои Рамо се однесува со посебна почит и респект. Рамо ја потенцира издржливоста и истрајноста на своите јунаци пред тешкотиите и суровата реалност на животот. Авторот особено внимание обрнува на солидарноста и разбирањето што владее кај неговите планински спрема нивните комшии и соселани. И покрај тешките животни услови и природната стихија, овие луѓе наоѓаат сили да истраат на својот камен и сонце. И покрај владеење на назадни сфаќања кај овие луѓе, особено во врска со разни болести, иако бавно, сепак, расте вербата во медицината и нејзината лечебна моќ.

Рамо добро го познава менталитетот на своите јунаци-планински и убавината на животот во природа, односно в планина. Затоа, неговите слики од селскиот живот делуваат убедливо и сигурно, и покрај недостигот на некаква поцврста градба на ликовите и настаните. Иако неговите раскази, главно, се одвиваат во заостанати селски средини, авторот има позитивен и човекољубив став и однос кон луѓето и животот воопшто, што беше карактеристика и на Рамо како човек до крајот на неговиот живот. Меѓу јунаците на Рамо владеат морални норми на однесување, својства присутни и во поширока

општествена смисла. Битни обележја на селскиот живот се здрави, добродушни, гостољубиви, вечно насмеани луѓе, кои, и покрај големата сиромаштија, не го губат животниот оптимизам. Повеќето ликови имаат сродни карактерни особини, барем спрема описот на нивниот автор. Рамо брзо и, најчесто, низ надворешни ознаки ја претставува етичката особеност на своите јунаци, нивните однесувања кон други луѓе, нивните морални ставови и вредности, при што овие луѓе само на прв поглед се пасивни, заостанати, конзервативни, иако преку чесноста и гостопримството успеваат да го покажат своето духовно богатство и гордост. Кон истите достоинства се приклучува и нивниот едноставен однос кон животот и моралот воопшто.

Недостигот на потрајна естетска градба на своите ликови и атмосфера, Рамо ја надополнува со својата топлина и искреност во изразот, а и преку едноставниот и јасен јазик, со што се одликуваат неговите јунаци, така што, сè заедно, помага за искрено прифаќање, доживување и споделување на страдањата, но и ретките мигови на среќа на планинците, кои, за жал, повеќе се прикажани низ нивни надворешни, а не внатрешни (психолошки) описи.

Сепак, и покрај набележаните и други неотпорности, Рамо успева да ја изрази и упати својата животворна порака до младите читатели-да бидат добри, чесни и истрајни во животот, какви се и неговите јунаци, чии што потомци сè уште истрајуваат на падините на планината Плачковица, над Штип и Радовиш.

Илхами Емин во својот критичко-есеистички приказ на расказите за деца на Шукри Рамо вели: „Не можам да се ослободам од впечатокот дека Шукри Рамо, дури и тогаш кога неговиот расказ има поцврста прозна фактура, сепак, во својата тежина, останува на нивото на поетското. Тоа во неговите раскази за деца се јавува ту како ненаметлив лирски опус главно на планинските предели, каде што живеат јунаците на Рамо (најчесто припадници на некогашното номадско туркменско племе Јуруци) ту како откривање на спонтаниот, искрен однос и определба на овие луѓе кон нашата Народно-ослободителна борба, односно своето посреќно утре.

Се покажува вистината дека поетот си останува поет дури и тогаш кога она што сака да го соопшти не може да го изрази во стиховен облик. Кај Шукри Рамо поетската основа на расказите, во повеќето случаи, е повод како за позитивни откривања, така и за неотпорности. И можеби извесниот впечаток за фрагментарност што се добива од

прочитаните раскази за деца произлегува, секако, од неможноста на поетот да психологизира и развлекува и затоа што секој расказ на некој начин претставува прозно-поетско раскажување во еден здив.

Строгиот критичар, во потрага по класични појдовни рамки во компонирањето на раскази, ќе биде делумно задоволен од конечниот резултат. Па, сепак, ако тие се читаат без претходен став во однос на „занаеот“ на раскажувачот, тогаш впечатокот од поголемиот број раскази за деца на Шукри Рамо ќе биде позитивен; но, пак, само тогаш ако читателот е отворен и наклонет кон овој вид поетско-расказно обликување на толкуваната содржина.

Типичен пример за тотално поетско-романтичарско повлекување на расказот во водите на лирската егзалтација и патос е расказот „Смртта на поетот“. Во овој расказ, кој не е подолг од неполни 4 страници, се обработуваат настани што може да се сместат во цел еден роман. Но, место тоа, настаните за време на некои судбоносни мигови од НОВ, Шукри Рамо ги заокружува со вметнување на петстиховни целисти од по две четиристишија. Ранетиот поет-партизан е еден вид лирски бележник и запишувач на револуционерните настани, кој, по изговарање на последните две строфи од својата единствена песна, го завршува и својот живот.

Се обидов да ги побарам раскажувачките инспирации и извори на Шукри Рамо. Тоа е мошне тешко. Се работи за исклучително свој автор, кој токму поради оригиналниот приод на прв поглед и изгледа несигурен во компонирањето на ликовите и настаните. Ликовите на Шукри Рамо не се и психолошки изнијансирани за да изгледаат до крај убедливи, но тоа воопшто не му пречи на читателот. Љубопитството при читањето овдека се свртува врз други квалитети и особености на авторот, како што се искреноста и директниот приод кон обработеното.

Нешто малку и за јазикот во расказите за деца на Шукри Рамо. Еден млад поет од турската народност му забележува на писателот Рамо недостатна свртеност кон новиот турски литературен јазик, кој сè повеќе се ослободува од баластот на поранешните арабизми и персизми. Па, сепак, токму за јазикот во своите раскази Шукри Рамо доби најубави комплименти од страна на познатиот турски критичар, поет и лингвист Мелих Џевдет Андај, инаку голем поборник за чист литературен јазик. Всушност, се работи за следново: Шукри Рамо, пишувајќи раскази, не се изнасилува да употребува секаде и по

секоја цена „чисти народски турски зборови“, туку тежиштето на своето истражување го свртува кон откривање на некои автентични јазички тоналитети, специфични за спомнатиот јуручки етнички состав во нашата земја. Притоа, Рамо открива низа идиомски специфичности, што свежо дејствуваат воопшто во новите истражувања на турскиот јазик, што, секако, било и повод за комплиментите искажани од Мелих Џевдет Андај.

Поетското во прозата на Рамо се јавува особено во неговите раскази со родољубива содржина. Во нив поетот својата возвишена врзаност за идеалите на борбата против окупаторот ја издигнува до вистинска поетска егзалтација, како што е тоа случај во расказот „Од пламенот до свездата“, од истоимената последна збирка раскази на овој автор од турската заедница, при што неговиот херој извикнува: „Ќе се борам од пламенот до свездата. Ќе ги напаѓам и облаците! Сè до небото...“

Мошне разнообразното, иако не и обемно творештво на Шукри Рамо, допрва ги очекува своите истражувачи и вреднувачи. Посебно е значајна токму поетската компонента во неговите раскази за деца, во кои мошне тешко се распознаваат границите на поетското и стандардно прозното.

Што се однесува до читателот од македонското јазичко подрачје, за него Шукри Рамо е недостатокно познат како творец. Ретките преводи објавени до сега од неговата поезија во некои македонски списанија и весници само го навестија и творечкиот дел од името на овој познат општественик, кој ја доби и наградата за животно дело „11 Октомври“ по повод шеесетгодишнината од животот. Меѓутоа, за Шукри Рамо, како еден од првите творци на литературата на Турската заедница во нашата земја допрва треба да се пишува. Бидејќи, иако со извесно задоцнување, барем поводите околу неговиот јубилеј, наградата „11 Октомври“ и едновременото излегување на неколку негови книги поезија и проза на турски јазик, треба да послужат за осветлување на низа аспекти во творечкиот опус на овој автор, кој ова со право го заслужува. Нека овој кус обид за истакнување на поетското во неговите прозни остварувања биде сфатен само како потсетување за истражувачите на творештвото на Шукри Рамо и воопшто на литературата на турската заедница во Република Македонија.

Литература

1. Рамо (1969): Шукри Рамо, *Полски цвет*, Скопје: Нова Македонија.

POETIC IN THE SHORT STORIES FROM THE BOOK "POLSKI CVET" BY SHUKRI
RAMO

Abstract: This paper makes only a modest attempt to highlight the poetry in the prose works of Shukri Ramo. It is particularly important precisely poetic component in his stories for children, in which are very difficult to recognize boundaries and default poetic prose. Quite rich diversity, although not extensive work of Shukri Ramo, yet expects its researchers and evaluating the hope that this paper will be taken only as a reminder to researchers of the work of Shukri Ramo and general literature of the turkish community in Macedonia.

Keywords: stories for children, turkish literature for children.